

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α'

Ταχ. Δ/ση: Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη: 15180 Μαρούσι
Ιστοσελίδα: www.minedu.gov.gr
Πληροφορίες: Α. Πασχαλίδου
Β. Πελώνη
Τηλέφωνο: 210-3443422
210-3442238

ΠΡΟΣ:

- Περιφερειακές Δ/σεις Εκπ/σης
- Σχολ. Συμβούλους Δ.Ε. (μέσω των Περιφερειακών Δ/σεων Εκπ/σης)
- Δ/σεις Δ/θμιας Εκπ/σης
- Γυμνάσια (μέσω των Δ/σεων Δ/θμιας Εκπ/σης)

ΚΟΙΝ.:

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής
info@iep.edu.gr

ΘΕΜΑ: Οδηγίες για τη διδασκαλία των Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο για το σχολικό έτος 2017-2018

Σχετ.: Το με αρ. πρωτ. εισ. ΥΠ.Π.Ε.Θ. 159333/25-09-2017 έγγραφο

Μετά από σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (πράξη 37/21-09-2017 του Δ.Σ) σας αποστέλλουμε τις παρακάτω οδηγίες για τη διδασκαλία των **Θρησκευτικών στο Γυμνάσιο** για το σχολικό έτος 2017-2018.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ-ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ-ΜΟΥΣΙΚΟΥ-ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ)

Κατά το σχολικό έτος 2017-18, για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, εφαρμόζεται το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου, όπως αναθεωρήθηκε με την Απόφαση 101470/Δ2/16-06-2017 (ΦΕΚ Β 2104/19.06.2017) και το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Λυκείου, όπως αναθεωρήθηκε με την Απόφαση 99058/Δ2/13-06-2017 (ΦΕΚ Β 2105/19.06.2017), σε αντικατάσταση των προηγούμενων εκδόσεων των νέων Προγραμμάτων Σπουδών για το Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο, αντίστοιχα. (βλ. σχετικά Απόφαση 143575/Δ2/07-09-2016, ΦΕΚ Β 2920/13.09.2016 για Δημοτικό-Γυμνάσιο και Απόφαση 143579/Δ2/07-09-2016, ΦΕΚ Β 2906/13.09.2016 για Λύκειο).

Για να εργασθεί ο εκπαιδευτικός με τα νέα Προγράμματα Σπουδών στα Θρησκευτικά έχουν εκπονηθεί εργαλεία και υλικά για την ολόπλευρη υποστήριξη του σε όλες τις φάσεις της διδακτικής διεργασίας.

A. Εργαλεία και υλικά για την εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων

1. Προγράμματα Σπουδών

Τα κύρια περιεχόμενα των Προγραμμάτων Σπουδών, όπως δημοσιεύθηκαν στα ανωτέρω ΦΕΚ, έχουν ήδη σταλεί στις σχολικές μονάδες. Η πλήρης έκδοσή τους, η οποία περιλαμβάνει, επιπλέον, εισαγωγικές επισημάνσεις, ερμηνευτικά και επικουρικά στοιχεία, είναι αναρτημένη στον ιστότοπο του Ι.Ε.Π. (<http://iep.edu.gr/el/thriskoftika-programmata-spoudon>).

Τα Προγράμματα Σπουδών απευθύνονται αποκλειστικά προς τον εκπαιδευτικό για καθοδήγηση και υποστήριξη στο έργο του και ΔΕΝ είναι διδακτικά βιβλία για τον/τη μαθητή/τρια.

2. Οδηγοί Εκπαιδευτικού

- Οδηγός Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου, για τις τάξεις Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' Δημοτικού και τις τάξεις Α', Β' και Γ' Γυμνασίου.

- Οδηγός Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Λυκείου, για όλες τις τάξεις του Λυκείου.

Στην ιστοσελίδα του Ι.Ε.Π. είναι αναρτημένη η τελευταία έκδοση των Οδηγών Εκπαιδευτικού. Οι προγενέστερες εκδόσεις έχουν αναθεωρηθεί. Οι Οδηγοί Εκπαιδευτικού αποτελούν απαραίτητο εργαλείο για τη διδακτική πράξη. Εκεί περιγράφεται η διδακτική διαδικασία βήμα προς βήμα και εξηγούνται οι διδακτικές δραστηριότητες.

3. Διδακτικό Υλικό-Φάκελοι Μαθήματος

Μετά την εφαρμογή των ΠΣ το 2016-17 κρίθηκε απαραίτητο τα προτεινόμενα διδακτικά υλικά να συγκεντρωθούν μετά από επιλογή και επεξεργασία σε Φακέλους Μαθήματος, για τους μαθητές/μαθήτριες. Έτσι, προέκυψαν ένδεκα (11) Φάκελοι Μαθήματος για όλες τις τάξεις Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου, για τους οποίους συνεργάστηκαν αμισθί εμπειρογνώμονες των νέων ΠΣ και άλλοι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αντίστοιχα.

Οι Φάκελοι Μαθήματος στηρίζονται στο προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του ΙΕΠ ή αναγράφεται στους *Οδηγούς Εκπαιδευτικού*, που υποστηρίζουν τα νέα ΠΣ, και αποτελούν έντυπο προσωρινό υλικό για τον μαθητή/μαθήτρια. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρόκειται για εγχειρίδια δοκιμιακού τύπου, τα οποία προσφέρουν στους μαθητές έτοιμη τη θρησκευτική γνώση για απομνημόνευση, για συλλογές διδακτικών υλικών συμβατών προς τη μεθοδολογία των νέων ΠΣ. Δηλαδή, περιέχουν προτεινόμενες πηγές, στις οποίες μπορούν να στηρίζουν οι εκπαιδευτικοί τις διδακτικές δραστηριότητες του μαθήματος.

Οι Φάκελοι Μαθήματος περιέχουν προτεινόμενα υλικά, η αξιοποίηση των οποίων εναπόκειται στη διδακτική ευχέρεια του εκπαιδευτικού, σύμφωνα με τις οδηγίες του ΠΣ και του Οδηγού Εκπαιδευτικού. Μάλιστα, είναι δυνατό να επιλέγονται ως προς τη σειρά ή την ποσότητά τους αλλά και να εμπλουτίζονται από τους εκπαιδευτικούς και από τους μαθητές, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες κάθε τάξης και στο παιδαγωγικό πλαίσιο των νέων ΠΣ.

Οι Φάκελοι Μαθήματος υποστηρίζουν την εφαρμογή των νέων ΠΣ. Προσφέρουν πηγές, απαραίτητες στον σύγχρονο, δημιουργικό, συνεργατικό και αποτελεσματικό τρόπο

διδασκαλίας, που είναι όμως προτεινόμενες, απελευθερώνοντας, έτσι, τον εκπαιδευτικό, και τον μαθητή/τρια από τις δεσμεύσεις του γνωσιοκεντρικού διδακτισμού. Επιτρέπουν αλλά και ενθαρρύνουν την ανάληψη πρωτοβουλιών από τους διδάσκοντες για τον σχεδιασμό της πορείας διδασκαλίας - μάθησης, καθώς επίσης την επιλογή των κατάλληλων διδακτικών μέσων και υλικών, αναδεικνύοντας και αξιοποιώντας τις ικανότητες και δεξιότητες όλων των μαθητών.

Οι Φάκελοι Μαθήματος στα Θρησκευτικά είναι αναρτημένοι στην ιστοσελίδα του Ψηφιακού Σχολείου (Διαδραστικά βιβλία) και στην ιστοσελίδα του Ι.Ε.Π., ενώ έχουν ήδη εκδοθεί και διανεμηθεί από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ στα σχολεία και στους μαθητές με την έναρξη του σχολικού έτους 2017-18.

4. Ιστότοπος υποστήριξης της εφαρμογής

Το Ι.Ε.Π. έχει αναπτύξει και θέσει σε λειτουργία ήδη από τον Σεπτέμβριο του 2016 δυναμικό/διαδραστικό ιστότοπο στη διεύθυνση: <http://iep.edu.gr/index.php/el/thriskeftika>, όπου ο εκπαιδευτικός μπορεί να βρει τα ισχύοντα κείμενα των Προγραμμάτων Σπουδών, τους Οδηγούς Εκπαιδευτικού, τους Φακέλους Μαθήματος και επιπλέον προτεινόμενο διδακτικό υλικό, ειδικά διαμορφωμένο επιμορφωτικό υλικό, ανακοινώσεις και ειδήσεις για την εφαρμογή, φόρμα επικοινωνίας με την Επιστημονική Ομάδα Ευθύνης για την επιμόρφωση και υποστήριξη της εφαρμογής των νέων Προγραμμάτων Σπουδών κ.ά. Ο ιστότοπος εμπλουτίζεται συνεχώς με νέο υλικό, το οποίο μπορούν να προτείνουν όλοι οι εμπλεκόμενοι στην εφαρμογή.

5. Επιστημονική Ομάδα Ευθύνης για την επιμόρφωση και εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών στα Θρησκευτικά

Για την προετοιμασία, εποπτεία και υποστήριξη των διαδικασιών εφαρμογής των νέων ΠΣ στα Θρησκευτικά, έχει συσταθεί στο Ι.Ε.Π. Επιστημονική Ομάδα Ευθύνης, η οποία ήδη οργάνωσε και υποστήριξε την αρχική επιμόρφωση των Σχολικών Συμβούλων και των εκπαιδευτικών ΠΕ 01 και των Σχολικών Συμβούλων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης τον Μάιο του 2017.

Β. Παιδαγωγικές και διδακτικές οδηγίες

1. Το Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου χαρακτηρίζεται ως Πρόγραμμα Διαδικασίας, επειδή ο ίδιος ο εκπαιδευτικός διαμορφώνει το διδακτικό του έργο κάνοντας επιλογές από το Πρόγραμμα Σπουδών ανάλογα με το μαθητικό δυναμικό και τις ανάγκες του. Δίνει έμφαση στις διδακτικές διαδικασίες μέσα από τις οποίες προσεγγίζονται τα βασικά θέματα και σύμφωνα με την προσδοκώμενη μάθηση. Τα χαρακτηριστικά του Προγράμματος Διαδικασίας περιγράφονται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου, σσ. 43 – 48. Αυτό σημαίνει ότι κάθε σχεδιασμός μαθήματος από τον εκπαιδευτικό αρχίζει από το ΠΣ και όσα περιλαμβάνει κάθε Θεματική Ενότητα.

Σε κάθε Θεματική Ενότητα, αναπτύσσονται τρεις στήλες: α) προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, β) προτεινόμενα βασικά θέματα, και γ) ενδεικτικές δραστηριότητες, ομαδοποιημένες κατά τύπο. Η οργάνωση των περιεχομένων του ΠΣ, περιγράφεται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου, σσ. 59 – 99.

2. Ο/Η εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τους μαθητές/μαθήτριες διατρέχουν τις Θεματικές Ενότητες και τα προτεινόμενα βασικά θέματα και καταγράφει τις επιλογές των μαθητών/μαθητριών, που γίνονται με άξονα την εγγύτητα των θεμάτων στη ζωή τους. Στη

συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός σε κάθε Θεματική Ενότητα θα διαμορφώσει τις δίωρες διδασκαλίες με τα εξής βήματα: α) επιλέγει τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του δίωρου από στην πρώτη στήλη (2-3), β) επιλέγει το βασικό θέμα/τα βασικά θέματα, από τη δεύτερη στήλη, που υπηρετούν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που έχει επιλέξει, γ) διαμορφώνει τις δραστηριότητες με βάση τις διδακτικές τεχνικές που προτείνονται την τρίτη στήλη και δ) αν σε κάποια δραστηριότητα χρειάζεται πηγή (γραπτό ή πολυτροπικό κείμενο), ανατρέχει στον Φάκελο Μαθήματος και στην ιστοσελίδα του Ι.Ε.Π. και επιλέγει πηγή. Στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου αποθησαυρίζονται οι **διδακτικές τεχνικές** στις οποίες παραπέμπει το Πρόγραμμα Σπουδών και οι οποίες παρουσιάζονται σύντομα και χρηστικά (πίνακας περιεχομένων στις σελίδες 109-110, ανάλυση κάθε διδακτικής τεχνικής στη συνέχεια). Επιπρόσθετα, παρατίθενται οδηγίες για την αξιολόγηση του μαθητή, διδακτικά σενάρια, καλές πρακτικές κ.ά.

3. Στο ξεκίνημα της εφαρμογής, πριν τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό των μαθημάτων, είναι χρήσιμο οι εκπαιδευτικοί να μελετήσουν τους γενικούς σκοπούς του μαθήματος και τον προσανατολισμό της βαθμίδας (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο), καθώς και τους γενικούς στόχους των τάξεων (π.χ. Α' Γυμνασίου). Με βάση τους γενικούς σκοπούς της βαθμίδας, τους ειδικούς σκοπούς/στόχους της τάξης καθώς και το δυναμικό των μαθητών/μαθητριών θα επιλέξουν τα θεματικά περιεχόμενα και τις διδακτικές τεχνικές. Επιπρόσθετα, στο Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου, χρειάζεται να έχουν υπόψη τους τις βασικές μαθησιακές επάρκειες που παρουσιάζονται στο τέλος του υλικού κάθε τάξης.

4. Οι παραπάνω διαδικασίες παρουσιάστηκαν και επεξηγήθηκαν αναλυτικότερα στα επιμορφωτικά προγράμματα για τους εκπαιδευτικούς. Το επιμορφωτικό υλικό των εν λόγω προγραμμάτων βρίσκεται στην ιστοσελίδα του Ι.Ε.Π. και συνιστάται στους εκπαιδευτικούς: <http://iep.edu.gr/el/επιμόρφωση-στα-νέα-προγράμματα-σπουδών>

Ενδεικτικά, στο πλαίσιο της διδασκαλίας, κατά τα πρώτα βήματα της εφαρμογής, οι εκπαιδευτικοί μπορούν:

- να διερευνήσουν μαζί με τους μαθητές/τις μαθήτριες τους τα θεματικά περιεχόμενα της χρονιάς, όπως αποτυπώνονται στον Φάκελο Μαθήματος, χρησιμοποιώντας την ανάπτυξη των γενικών και ειδικών σκοπών και στόχων, όπως περιγράφονται στην αρχή του Προγράμματος Σπουδών κάθε τάξης,
- να συζητήσουν με τους μαθητές ζητήματα οργάνωσης της διδασκαλίας και τρόπους ένταξης ουσιαστικών μαθησιακών δραστηριοτήτων και αξιοποίησης αυτών που προτείνονται στον Φάκελο Μαθήματος (σχετική ανάλυση στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου, σσ. 104-109),
- να επενδύσουν στη γνωριμία των μαθητών/μαθητριών μεταξύ τους και στη δημιουργία- διαμόρφωση κοινότητας (ομάδας). Να οργανώσουν την τάξη τους και να προετοιμάσουν τους μαθητές/τις μαθήτριες για ομαδοσυνεργασίες (π.χ. εργασία σε ομάδες) και διερευνητικές δραστηριότητες, εξηγώντας τις διαδικασίες (Οδηγός Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου, Πίνακας Περιεχομένων στις σελίδες 109-110, ανάλυση κάθε διδακτικής τεχνικής στη συνέχεια),
- να καθοδηγήσουν τους μαθητές για τους εναλλακτικούς τρόπους μαθησιακής εργασίας (στον Οδηγό Εκπαιδευτικού Δημοτικού - Γυμνασίου, σσ. 167 – 177) και αξιολόγησης στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού - Γυμνασίου,

σσ. 229-244) που προτείνονται, όπως είναι ο φάκελος υλικού του μαθητή (portfolio) και το ημερολόγιο μάθησης,

- να οργανώσουν το διδακτικό τους έργο και να προχωρήσουν σταδιακά στη διδασκαλία της πρώτης Θεματικής Ενότητας, όπως περιγράφεται στο Πρόγραμμα Σπουδών, χρησιμοποιώντας για τον σχεδιασμό της, τον Οδηγό Εκπαιδευτικού και το εκπαιδευτικό υλικό από τον Φάκελο Μαθήματος,
- να εμπλέξουν τους μαθητές/τις μαθήτριες, όσο είναι εφικτό, σε διαδικασίες διερεύνησης, επεξεργασίας, έκφρασης και αξιολόγησης όσων έμαθαν,
- να αξιοποιήσουν, εναλλακτικά, ακόμη και παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας, όπως είναι η μετωπική παρουσίαση και η αφήγηση,
- να αποτιμήσουν, στο τέλος της Ενότητας, μαζί με τους μαθητές/τις μαθήτριες τα μαθησιακά επιτεύγματα και τους προβληματισμούς τους.

Γ. Σχεδιασμός και βήματα στη διδασκαλία

Το νέο ΠΣ στα Θρησκευτικά Δημοτικού – Γυμνασίου είναι Πρόγραμμα Διαδικασίας. Γι' αυτό και δίνει έμφαση στη μέθοδο, στις δραστηριότητες και στα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και όχι στην ποσότητα της ύλης. Πριν σχεδιάσουμε τη διδασκαλία μας, είναι απαραίτητο να λάβουμε υπόψη τους βασικούς άξονες και τους γενικούς σκοπούς κάθε τάξης, που βρίσκονται πριν την ανάπτυξη των Θεματικών Ενότητων, στο Πρόγραμμα Σπουδών. Εξίσου απαραίτητες είναι οι Προσδοκώμενες Επάρκειες κάθε τάξης, που βρίσκονται μετά τις Θεματικές Ενότητες. Ιεραρχούμε άξονες, σκοπούς και στόχους, ανάλογα με τη φυσιογνωμία των τάξεών μας και προχωρούμε στη διδασκαλία των Θεματικών Ενότητων. Στον τίτλο κάθε Θεματικής Ενότητας αναφέρεται πόσα δώρα θα της αφιερώσουμε.

- Επιλέγουμε κάποια από τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα, ανάλογα με την τάξη. Ένα, το πολύ δύο από αυτά αρκούν για ένα δώρο.
- Επιλέγουμε με ποια από τα Βασικά Θέματα θα οδηγήσουμε τους/τις μαθητές/τριες στα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα. Σε κάθε δώρο διδάσκουμε ένα Βασικό Θέμα (σημειώνονται με I, II, III, IV κλπ) με όσα υποθέματα (σημειώνονται με i, ii, iii, iv κλπ) από αυτό κρίνουμε ως αναγκαία (σημειώνονται με i, ii, iii, iv κλπ). Αν το θεωρούμε σκόπιμο, μπορούμε να αφιερώσουμε και παραπάνω από ένα δώρο σε κάποιο από αυτά.
- Βρίσκουμε τις παραπομπές (π.χ. Εφ 2, 14) ή/και τα κείμενα (π.χ. Ευσεβίου Καισαρείας...), τα τραγούδια ή τα βίντεο ή τις εικόνες, στον Φάκελο Μαθήματος της τάξης. Συμπληρωματικό ή εναλλακτικό υλικό μπορούμε να βρούμε και στους αντίστοιχους φακέλους κάθε τάξης στην ιστοσελίδα του ΙΕΠ.
- Επιλέγουμε τον τρόπο διδασκαλίας από τις Ενδεικτικές Δραστηριότητες (οι προτάσεις συνδέονται με βασικά θέματα –π.χ. I,iv) ή χρησιμοποιούμε δικές μας.
- Βρίσκουμε οδηγίες εφαρμογής των δραστηριοτήτων στον Οδηγό Εκπαιδευτικού (Πίνακας περιεχομένων στις σελίδες 109-110, ανάπτυξή τους στη συνέχεια).
- Επιλέγουμε τρόπους αξιολόγησης των μαθητών/τριών (Υπάρχουν προτάσεις στον Οδηγό Εκπαιδευτικού σελίδα 229 κ.ε.). Εργαλεία για μαθητές/τριες: Οι μαθητές/τριες έχουν τετράδιο και/ή φάκελο δραστηριοτήτων στα Θρησκευτικά. Στο τετράδιο σημειώνουν ό,τι τους χρειάζεται για να μπορούν να θυμηθούν την πορεία του κάθε μαθήματος (προτάσεις, απαντήσεις, σκέψεις, ζωγραφιές, δικές τους

σημειώσεις). Ας μην ξεχνάμε, ότι η αξιολόγησή τους στηρίζεται στο τετράδιό τους και στις εργασίες τους, ατομικές ή ομαδικές. Εξάλλου, το διαγώνισμα ή τα τεστ θα αντιστοιχούν στον τρόπο με τον οποίο έχουν διδαχθεί. Στα πρώτα μαθήματα, καλό είναι να αφιερώσουμε χρόνο και να παρουσιάσουμε στους/στις μαθητές/τριες τους βασικούς άξονες και τους γενικούς σκοπούς του μαθήματος στη συγκεκριμένη τάξη, να συζητήσουμε μαζί τους για τους τρόπους που θα εργαζόμαστε (σχετική ανάλυση στον Οδηγό Εκπαιδευτικού σελίδες 104-109), να ανιχνεύσουμε τις επιλογές τους, και παράλληλα να δημιουργήσουμε ομάδες.

Δ. Αξιολόγηση των μαθητών στο Γυμνάσιο

Στη διδασκαλία του ΜτΘ, θέλουμε οι μαθητές/τριές μας να συνθέτουν γνώσεις από τις πληροφορίες και τις εμπειρίες τους, να καλλιεργούν αξίες και στάσεις, να αναπτύσσουν ικανότητες και δεξιότητες, να ασκούνται στη συνθετική σκέψη, να διαμορφώνουν κριτικό πνεύμα. Θέλουμε, μάλιστα, η παρεχόμενη εκπαίδευση στα παραπάνω, να συντείνει στη φυσική, συναισθηματική, αισθητική, κοινωνική, ηθική, διανοητική και πνευματική τους καλλιέργεια, στο σύνολο, δηλαδή της ύπαρξής τους. Ο κατάλογος των σκοπών και στόχων του μαθήματος είναι μακρύς, χωρίς κάτι να περιττεύει. Όμως, το κύριο πρόβλημα με τους σκοπούς και τους στόχους είναι ο μετασχηματισμός τους σε μάθηση. Πώς μπορούμε να πούμε αν οι μαθητές/τριές μας τους κατέχουν;

Το Πρόγραμμα Σπουδών έχει θέσει συγκεκριμένους στόχους, καθώς επίσης περιγράφει τις επιθυμητές μαθησιακές επάρκειες, που αποτελούν τα σημεία αναφοράς της δουλειάς μας. Αν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα είναι η θεωρητική και υποθετική αφηρησιά μας, στον σχεδιασμό της διδασκαλίας, υπάρχουν ορατοί δείκτες, κριτήρια και τεχνικές που μας διευκολύνουν στο να ανιχνεύσουμε αν ακολουθούμε τον σωστό δρόμο, δηλαδή, αν βοηθούμε τους/τις μαθητές/τριές μας να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητές τους ως ανθρώπινες υπάρξεις και αν ο τρόπος διδασκαλίας μας τους κατευθύνει αποτελεσματικά προς αυτή την κατεύθυνση. Χρειαζόμαστε, λοιπόν, μια διαδικασία, την αξιολόγηση, ενσωματωμένη στο σύνολο της διδακτικής και μαθησιακής διαδρομής, αδιαχώριστη από όλες της φάσεις της, που θα μας βοηθήσει σε κάθε στιγμή, να διαπιστώσουμε αν επιτυγχάνουμε τους στόχους και τους σκοπούς του μαθήματος.

Η θεωρία και η πρακτική της αξιολόγησης μάς παρέχει τις μεθόδους και τα εργαλεία που είναι απαραίτητα, ώστε να παρατηρούμε νηφάλια, να μετρούμε αντικειμενικά και να περιγράφουμε άρτια την ατομική και ομαδική πρόοδο των μαθητών/τριών μας και τη διαδικασία της μάθησης σε όλες τις παραμέτρους της. Παράλληλα, μας παρέχει τρόπους να διερευνούμε αν υπάρχει ανάγκη να εμπλουτίσουμε, να βελτιώσουμε ή να αλλάξουμε το περιεχόμενο ή τον τρόπο με τον οποίο διδάσκουμε. Μόνο μέσω της αξιολόγησης είμαστε σε θέση να περιγράψουμε εάν υπάρχει διαφορά στους/στις μαθητές/τριές μας στη διάρκεια της χρονιάς και εάν οι επιδιωκόμενοι στόχοι του μαθήματος έχουν επιτευχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Για παράδειγμα, ο γραπτός και ο προφορικός λόγος είναι πεδία αξιολόγησης που προσεγγίζουμε με συγκεκριμένα κριτήρια και δείκτες. Όλοι/ες μας είμαστε ασκημένοι/ες στο να αξιολογούμε τους/τις μαθητές/τριες με τη χρήση προφορικών και γραπτών εξετάσεων. Όμως, όταν ακολουθούμε μόνο τις κλασικές μεθόδους αξιολόγησης η εικόνα που αποκτούμε είναι πλήρης και αντικειμενική; Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις που διαπιστώνουμε ένα κενό μάθησης. Παρ' όλα αυτά, η εικόνα που παρουσιάζουν κάποιοι/ες μαθητές/τριές μας στις προφορικές ή γραπτές εξετάσεις, δεν

αντιστοιχεί στην εικόνα που έχουμε γι' αυτούς/ές μέσα στην τάξη. Επιπρόσθετα, υπάρχουν φορές που ανακαλύπτουμε ότι όσα έχουν μάθει οι μαθητές/τριές μας από τη διδασκαλία μας, δεν είναι καθόλου αυτά που θεωρούμε ότι διδάξαμε. Αυτό συμβαίνει κυρίως διότι η αξιολόγησή μας έχει καταλήξει να είναι μόνο τελική, δηλ. αθροιστική βαθμολόγηση της επίδοσης ύστερα από προγραμματισμένες γραπτές και προφορικές εξετάσεις. Πρέπει να ομολογήσουμε ότι δεν έχουμε ασκηθεί και δεν εφαρμόζουμε την αξιολόγηση σε όλες τις μορφές της και γι' αυτό δεν μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι με τον τελικό προφορικό και γραπτό βαθμό που σημειώνουμε για κάθε μαθητή/τρια, έχουμε τη βεβαιότητα πως περιγράφουμε το συγκεκριμένο πρόσωπο, με τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις ιδιαιτερότητές του.

Αποτελεί κοινή αίσθηση όσων έχουν διδακτική εμπειρία, ότι οι «εξετάσεις» κάθε μορφής, μπορούν να αποτυπώνουν σε ένα βαθμό το αποτέλεσμα της μάθησης, δεν έχουν όμως τη δυνατότητα να περιγράψουν τη διαδικασία της. Έχουμε πια τη συναίσθηση ότι η διαδικασία αυτή αποτελεί ουσιαστικό κομμάτι της μάθησης. Όταν, μάλιστα, το μάθημα δεν εξαντλείται σε ένα κείμενο, που οι μαθητές/τριες καλούνται να «μάθουν», αλλά εμπλουτίζεται με πηγές και διδάσκεται με νέες μεθόδους, τότε όχι μόνο για τη βαθμολογική εκτίμηση, αλλά και για την ίδια την αποτελεσματικότητα της μάθησης, εκτός από τη διαπίστωση του αποτελέσματος της διδασκαλίας, είναι απαραίτητη και η διερεύνηση της διαδικασίας της. Είναι αναγκαίο, λοιπόν, να προσεγγίσουμε την αξιολόγηση με διαφορετικό στόχο και τρόπο, επενδύοντας τις γνώσεις και εμπειρίες μας σε διαφορετική κατεύθυνση. Η αλλαγή αυτή μπορεί να συνοψιστεί ως εξής: Η βασική ερώτηση κάθε διδάσκοντος «τι θα διδάξω, τι ύλη θα καλύψω και με ποιο τρόπο θα τη μεταφέρω στην τάξη», δεν είναι πλέον κατάλληλη. Η βασική ερώτηση που ταιριάζει στο νέο ΠΣ διαμορφώνεται στο «τι θα μάθουν οι μαθητές/τριές μου;». Η ερώτηση αυτή δεν μπορεί να απαντηθεί παρά μόνο με την εφαρμογή κατάλληλων μεθόδων αξιολόγησης των μαθητών/τριών, που θα είναι ατελέσφορες, όμως, αν δεν συνδυαστούν με διαδικασίες αυτοαξιολόγησης, καθώς επίσης αυτοαξιολόγησης του διδάσκοντος/της διδάσκουσας και διάθεση προσαρμογής.

Η σύνθετη αυτή προσέγγιση της αξιολόγησης μας βοηθά να εστιάσουμε στο τι έχουν τη δυνατότητα οι μαθητές/τριές μας να κάνουν στο τέλος του μαθήματος, που δεν μπορούσαν να κάνουν στην αρχή του. Κατ' επέκταση, πώς θα διαμορφώσουμε τη μέθοδο διδασκαλίας, ώστε να πετύχει τον παραπάνω στόχο. Τελικά, η κεντρική ερώτηση - ορισμός της αξιολόγησης είναι «πώς μπορώ να μάθω τι μπορούν να κάνουν οι μαθητές/τριές μου», όπως και «πώς μπορούν οι ίδιοι να διαπιστώσουν τι μπορούν να κάνουν». Οι πληροφορίες που παίρνουμε από τα γραπτά και τα προφορικά ως σήμερα, δεν είναι αρκετές. Εκείνες που υποπίπτουν στην αντίληψή μας, δεν είναι πλήρεις και είναι συχνά υποκειμενικές. Είναι ανάγκη να συμμετάσχουν στην όλη διαδικασία και οι μεγάλοι μέχρι σήμερα απόντες, δηλ. οι ίδιοι οι μαθητές/τριές μας. Όπως ακριβώς η συμμετοχή των μαθητών/τριών μας στη διδακτική πράξη κρίνεται απαραίτητη, έτσι και το να μάθουν να μελετούν, να ερευνούν και να αξιολογούν τους εαυτούς τους, σε όλη τη διάρκεια μαθησιακής διαδικασίας, είναι κρίσιμος παράγοντας. Η αξιολόγηση στην οποία οι μαθητές/τριες προσεγγίζονται μόνο ως αξιολογούμενοι/ες κινδυνεύει να είναι μονομερής και είναι συχνά ατελής. Η αξιολόγηση δεν αφορά μόνο τους/τις μαθητές/τριές μας, αλλά και τους/τις εκπαιδευτικούς. Μέσω της αξιολόγησης των μαθητών/τριών μας, παίρνουμε πολύτιμες πληροφορίες για τη διδασκαλία μας, τη στάση μας ως εκπαιδευτικών, την επάρκειά μας, τις ατέλειες και τα κενά της δουλειάς μας. Θα ήταν λάθος αν θεωρούσαμε πως τα παραπάνω μας οδηγούν για

μια ακόμη φορά σε μια μορφή τελικής αξιολόγησης, που θα μας κρίνει και θα μας βαθμολογήσει. Η αξιολόγηση των μαθητών/τριών μας είναι ένα απαραίτητο εργαλείο διδασκαλίας, μια ακόμη δυνατότητα για την προσωπική μας βελτίωση και την τελειοποίηση των συνθηκών εργασίας μας.

Συμπερασματικά, για να εξασφαλίσουμε ότι η αξιολόγησή μας θα είναι αποτελεσματική, θα πρέπει πρώτα να ξεπεράσουμε ορισμένες παρεξηγήσεις:

1. Η αξιολόγηση δεν είναι έλεγχος. Αποβλέπει στη διαπίστωση της κατανόησης μιας πραγματικότητας, των στοιχείων που την απαρτίζουν, και καταγράφει τη δυνατότητα ερμηνευτικής ανάλυσης, αναστοχασμού και ανασυγκρότησης των στοιχείων αυτών, σε άλλα δεδομένα. Γι' αυτό, ενώ μια αξιολόγηση μπορεί να ελέγχει, ένας έλεγχος δεν μπορεί να ενσωματώσει μια αξιολόγηση.

2. Από τα λάθη μας μαθαίνουμε. Στη διαδικασία της μάθησης, το λάθος δεν είναι πράξη που επισείει κυρώσεις, αλλά ένδειξη ότι ο/η μαθητής/τρια δεν έμαθε ή δεν διδάχθηκε κάτι ή ακόμη ότι οι γνώσεις που κινητοποίησε για να πραγματώσει μια εργασία, δεν ήταν οι κατάλληλες. Έτσι, το λάθος μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δείκτης που θα προκαλέσει αναπροσαρμογή των τρόπων και των μεθόδων διδασκαλίας.

3. Η αξιολόγηση δεν είναι ατομική υπόθεση του διδάσκοντος/της διδάσκουσας. Οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι το να θεωρεί ο διδάσκων/η διδάσκουσα την αξιολόγηση ως ατομική του/της υπόθεση, μάλλον μαρτυρεί την αβεβαιότητά του/της ως προς τα κριτήρια που χρησιμοποιεί. Όπως η διδακτική πράξη δεν μπορεί να εφαρμοστεί χωρίς τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ίδιας αλλά και διαφορετικής ειδικότητας, έτσι και η αξιολόγηση, τόσο στην προετοιμασία της, όσο και στην εκτέλεσή της, καλό είναι να αποτελεί αποτέλεσμα συνεργασίας.

4. Η αξιολόγηση δεν είναι αυτοσκοπός. Οι αξιολογικές δράσεις στη διδακτική διεργασία έχουν ως κύριο σκοπό την πολύπλευρη ανατροφοδότηση των μαθητών/τριών, μέχρι την όσο γίνεται καλύτερη επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, καθώς επίσης συνολικά της εκπαιδευτικής διαδικασίας, σε μια κατεύθυνση συνεχούς βελτίωσης. Για να επιτευχθούν, λοιπόν, οι στόχοι διδασκαλίας του μαθήματος, είναι αναγκαία η χρήση των διάφορων τύπων αξιολόγησης σε συνδυασμό με τις στρατηγικές διδασκαλίας. Ο/Η εκπαιδευτικός έχει στη διάθεσή του/της πλήθος μεθόδων, τεχνικών και μέσων αξιολόγησης.

5. Μπορούμε να αξιοποιήσουμε προφορικές, γραπτές, ερευνητικές, βιωματικές και συνεργατικές δραστηριότητες, ακόμη, να συνδυάσουμε τις προσωπικές αξιολογικές προσεγγίσεις με τεχνικές ατομικής και ομαδικής αυτοαξιολόγησης, ή ακόμη και ομαδοσυνεργατικής αλληλοαξιολόγησης. Εκτός από τις γνωστές μεθόδους και τεχνικές αξιολόγησης (τεστ, διαγωνίσματα, ερωτήσεις κ.λπ.) που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα στο Γυμνάσιο, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα πλήθος άλλων τεχνικών και μέσων που θα ενσωματώσει στη διδακτική διεργασία και που θα τον/την βοηθήσουν στην αποτίμηση: της ανάκλησης της γνώσης και της κατανόησής της, της ικανότητας ανάλυσης, της συνθετικής και κριτικής σκέψης, της επίλυσης προβλημάτων, της πρακτικής εφαρμογής της γνώσης, της επιλογής προσωπικών αξιών και στάσεων, της αυτεπίγνωσης και της μετα-γνώσης. Στον Οδηγό Εκπαιδευτικού στα Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου (2011, σσ. 229-247) ο διδάσκων/η διδάσκουσα μπορεί να βρει άφθονο υλικό και ιδιαίτερα τεχνικές εναλλακτικής αξιολόγησης, κλείδες αυτοαξιολόγησης και ομαδοσυνεργατικής

αξιολόγησης, δείγματα πινάκων διαβαθμισμένων κριτηρίων αξιολόγησης (ρούμπρικες), τεχνικές αξιολόγησης με χρήση ΤΠΕ κ.ά.

6. Τέλος, είναι σημαντικό και αναγκαίο η διαδικασία της αξιολόγησης να γίνεται την ίδια ημέρα, με το πέρας κάθε ενότητας, ούτως ώστε ο διδάσκων/η διδάσκουσα να είναι σε θέση να διακρίνει τον βαθμό κατανόησης και ανταπόκρισης των μαθητών/τριών στα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Αν η αξιολόγηση πραγματοποιηθεί στο επόμενο μάθημα, αυτό που ουσιαστικά θα πετύχει ο/η εκπαιδευτικός είναι ο έλεγχος της μνήμης των μαθητών/τριών του, και όχι των δεξιοτήτων που αποκτήθηκαν, ούτε και των προσωπικών στάσεων που εκφράστηκαν.

Ακολουθούν Πίνακες των Θεματικών Ενοτήτων με τις ώρες ανά τάξη, σύμφωνα με τα ισχύοντα Ωρολόγια Προγράμματα στα Ημερήσια, καθώς και στα Εσπερινά, Μουσικά και Καλλιτεχνικά Γυμνάσια.

Πρόγραμμα Σπουδών Γυμνασίου

Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Πορεία και ανάπτυξη (46 ώρες)	Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Πορεία μέσα από αντιθέσεις (48 ώρες)	Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Από το τοπικό στο οικουμενικό (48 ώρες)
1. Μεγαλώνουμε και αλλάζουμε (4 δώρα)	1. Μπορούν οι άνθρωποι να εικονίζουν τον Θεό; (4 δώρα)	1. Η Χριστιανοσύνη στον σύγχρονο κόσμο (4 δώρα)
2. Η συνάντηση του Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό (5 δώρα)	2. Ποιος είναι ο Θεός των Χριστιανών; «Τίνα με λέγουσιν οι άνθρωποι είναι;» (4 δώρα)	2. Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη (3 δώρα)
3. Πώς ζουν οι Χριστιανοί; Η νέα ζωή στην Εκκλησία (3 δώρα)	3. Ποιος είναι ο άνθρωπος; (4 δώρα)	3. Σύγχρονες θρησκευτικές μορφές στην Ορθοδοξία και στον κόσμο (2 δώρα)
4. Πώς παίρνονται οι αποφάσεις (3 δώρα)	4. Εμείς και οι «άλλοι» (4 δώρα)	4. «Πού είναι ο Θεός;»: Η οδύνη του σύγχρονου κόσμου και το αίτημα της σωτηρίας από το κακό (4 δώρα)
5. Μονοθεϊστικές θρησκείες: Ιουδαϊσμός και Ισλάμ (5 δώρα)	5. Διάσπαση και αντιπαλότητα στις θρησκείες (5 δώρα)	5. Ελπίδα και αγώνας για τη
6. Θρησκευτικές αναζητήσεις της μακρινής Ανατολής (3 δώρα)	6. Ορθοδοξία και Νέος	

	Ελληνισμός (3 δώρα)	μεταμόρφωση του κόσμου (4 δώρα) 6. Από την αρχή μέχρι το τέλος του κόσμου (4 δώρα) 7. Διευρύνοντας τις εμπειρίες μας / Χτίζοντας τον κόσμο μας (Project) (3 δώρα)
--	------------------------	--

Πρόγραμμα Σπουδών Εσπερινών, Μουσικών & Καλλιτεχνικών Γυμνασίων

Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Πορεία και ανάπτυξη (24 ώρες)	Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Πορεία μέσα από αντιθέσεις (24 ώρες)	Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Από το τοπικό στο οικουμενικό (24 ώρες)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Μεγαλώνουμε και αλλάζουμε (2 δώρα) 2. Η συνάντηση του Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό (3 δώρα) 3. Πώς ζουν οι Χριστιανοί; Η νέα ζωή στην Εκκλησία (2 δώρα) 4. Πώς παίρνονται οι αποφάσεις (2 δώρα) 5. Μονοθεϊστικές θρησκείες: Ιουδαϊσμός και Ισλάμ (2 δώρα) 6. Θρησκευτικές αναζητήσεις της μακρινής 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Μπορούν οι άνθρωποι να εικονίζουν τον Θεό; (2 δώρα) 2. Ποιος είναι ο Θεός των Χριστιανών; «Τίνα με λέγουσιν οι άνθρωποι είναι;» (2 δώρα) 3. Ποιος είναι ο άνθρωπος; (2 δώρα) 4. Εμείς και οι «άλλοι» (2 δώρα) 5. Διάσπαση και αντιπαλότητα στις θρησκείες (2 δώρα) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η Χριστιανοσύνη στον σύγχρονο κόσμο (2 δώρα) 2. Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη (2 δώρα) 3. Σύγχρονες θρησκευτικές μορφές στην Ορθοδοξία και στον κόσμο (1 δώρα) 4. «Πού είναι ο Θεός;»: Η οδύνη του σύγχρονου κόσμου και το αίτημα της σωτηρίας από το κακό (2 δώρα)

<p>Ανατολής (1 δώρα)</p>	<p>6. Ορθοδοξία και Νέος Ελληνισμός (2 δώρα)</p>	<p>5. Ελπίδα και αγώνας για τη μεταμόρφωση του κόσμου (2 δώρα)</p> <p>6. Από την αρχή μέχρι το τέλος του κόσμου (-)</p> <p>7. Διευρύνοντας τις εμπειρίες μας / Χτίζοντας τον κόσμο μας (Project) (3 δώρα)</p>
------------------------------	--	---

Οι διδάσκοντες/ουσες να ενημερωθούν ενυπόγραφα.

**Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ

Εσωτ. Διανομή

- Γραφείο Υπουργού
- Γραφείο Αναπλ. Γενικού Γραμματέα
- Δ/νση Σπουδών, Προγρ/των & Οργάνωσης Δ.Ε., Τμ. Α'
- Αυτ. Δ/νση Παιδείας, Ομογ., Διαπολ. Εκπ/σης, Ξένων και Μειον. Σχολείων
- Διεύθυνση Θρησκευτικής Εκπ/σης
- Δ/νση Ειδικής Αγωγής και Εκπ/σης
- Δ/νση Ιδιωτικής Εκπ/σης